

"valiz içinde yaşamak / bir münzevinin güncesinden bir mültecinin güncesine"

""hayat okulu"nda öğrenmek ve paylaşmak "

"benim, bizim, hepimizin yaşadığımız hayatın okullarında öğrendiklerimizi birleştirebilsek, sevgili şehbal'in yaptıklarını yapabilesek ve onları çoğaltıp yayabilesek keşke... bunun mümkün olmadığını söylemeyin, biliyorum. ama bir yerden başlanabileceğini de..."

"benim üniversitelerim" üzerine değerlendirmemi okuyanlar görmüştür, "hayat okulu"nda öğrendiklerimizi formel eğitim alırken öğrendiklerimiz kadar, hattâ daha fazla önemsiyorum.

kendi yaşamıma baktığımda, tıpta uzmanlık eğitimini de dahil edersem 21 yıllık formel eğitim yaşamım olmuş. o sırada öğrendiklerimden daha çoğunu yine tıp alanında, hekimlik mesleğini uygularken hastalarımın, birlikte çalıştığım arkadaşlarımdan, hem de bu sırada ziyaret ettiğim, gezdiğim gördüğüm sağlık kurumlarından öğrendiğimi söyleyebilirim.

bunların yanında mesleğimle doğrudan ilgili olmayan konularda da yine hayatın içinde pek çok hayat okulu ya da "kendi üniversitelerim"i bitirdiğimi düşünüyorum.

bu okulların içinde öncelikle her türden örgütlenme var: meslek örgütleri, hak temelli sivil toplum birliktelikleri, çeşitli nedenlerle bulaşıp, sonrasında severek sürdürdüğüm gazetecilik, radyoculuk gibi iletişim ve eğitim alanları başta olmak üzere farklı konulardaki çalışmalarım, ayrıca yaşamım boyunca hemen her zaman bir şekilde yolunu bulup sürdürdüğüm, insanı insan kılan sanat ve kültürel alanlarındaki faaliyetlerim, bana pek çok şey öğreten diğer "hayat okul"larımdı.

kuşkusuz bunlar hemen herkesin yaşamları boyunca gerçekleştirdikleri işlerden sayılır, dolayısıyla bunlara benzer işlerle uğraşan hemen herkesin bu okullardan mezun olduğunu da kabul etmek gerekir. ancak pek azımız gorki gibi bunları başkalarına anlatarak görünür hâle getirip paylaşıyor, böylelikle de bir farkındalığı sağlıyoruz. onun için gorki'nin üniversitesi, "benim", "sizin" hepimizin üniversiteleri ve buralarda öğrendiklerimiz çok önemli ve sürekli zikredilmesi, işaret edilmesi gerekli. bu nedenle o ve benzerlerinin yaptıklarını da her zaman görünür kılmaya çalışıyorum, çünkü benim öğrendiklerimi başkalarının da öğrenmelerini istiyorum. bu ta çocukluktan gelen bir alışkanlık, hattâ değişmez bir ödev benim için.

doğa, insanlar, kurumlar, olaylar ve meraklarımız

bu öğrenme süreçlerini o üniversitelerin "öğreticileri"ne göre gruplayarak şöyle ortaya koyabilirim: onların en başında aile bireyleri, yakınlar, akrabalar, komşular, insanın çevresinde bulunan tüm insanlar, özellikle de arkadaşlar ve dostlar var. burada yalnızca kendimizden büyük olanlardan ya da akranlarımızdan öğrenmiyoruz, küçükler ve çocuklardan da bir çok şey öğreniyoruz.

yalnız insanlar mı? hayır tüm canlılar ve cansızlar, yani doğa da bunlara dahil. bu yüzden "bana bir kelime öğretenin kırk yıl kölesi olurum" sözünün benimsendiği bir kültürde yaşayan bir insan olarak bu "üniversite"ler benim için çok değerli ve hayat boyu süren birer okul olduğunu yadsımam olanaksız.

hayatın içindeki öğreticilerin ikinci grubunu da "kurumlar, örgütler, resmi ya da gayri resmi yapılar" oluşturuyor. bu yapıların içindeki herkesle birlikte bizatihi kurumların kendisi de alışıldık uygulamalarıyla, yaptıkları, yapmadıkları ve yapamadıklarıyla herkes için birer "okul"dur. kuşkusuz bunların başında da "devlet" ve onun içinde yer alan "aile kurumu"nu saymak gerekir. kanımca hepimiz bu kurumların öğrettikleri sayesinde âdeta bir "tornadan" geçiriliyor, böylelikle yaşam boyu şekillendiriliyoruz.

burada bir noktanın altını çizmek gerekir: "insan yalnız doğrudan öğrenmez, ondan çok daha fazlasını yanlışlardan, haksızlıklardan, istenilmeyen karşılaşmalardan, hattâ maruziyetlerden ve mağduriyetlerden de öğrenir. bu kurumların öğrettiklerinin her iki unsuru da çok iyi öğretici olduğu için çok önemli bence. örneğin çaresizlikleri ve tükenme hâllerini en çok bu yapılardan öğreniriz. genellikle de bu öğrendiklerimiz, bizi, yaşamlarımızı değiştirmek zorunda bırakır.

üçüncü gruptaki öğreticiler ise "karşılaştığımız, yaşadığımız, her türden olaylar ve olgular"dır. gerçekleşmesi bize bağlı olanlardan daha çoğu da tesadüfen ve istem dışı yaşanan olaylar ve onların yarattığı durumlardır.

bu durumlardan başında da yaptığımız "yolculuklar" vardır. istemli ya da zorunlu, tekil ya da çoğul olma hâline bağlı olarak bunlar diğerlerinden çok daha komplike ve çok yönlü öğreticilerdir. daha üst düzey bir okul olan her türden "yolculuk"lar dahil bu okullar, insanların ölene kadar yaşadığından öğrenen herkes için süren bir öğrenme odağıdır.

bunlara bir dördüncüsünü de eklemek gerekir: o da insanın kendi merakı ve aktif çabasıyla, emek harcayarak yaşadığı çeşitli unsurlardan öğrendiklerinden oluşur. bunun için gerçekten özel bir çaba ve emek harcamak gerekir. çoğu zaman da bedeli de etkisi de öncekilerden çok daha büyük olur.

örneğin bir kumsalda denizin suyunun kumsalın kumuyla oynaşmasından ya da bir kediyle bir kuşun birbirleriyle kurdukları ilişkiden öğrenilecek pek çok şey, çıkarılacak pek çok ders bunlara iki küçük ve basit örnektir. görür, dikkât eder, inceler ve anlarsanız öğrenirsiniz. bu bilgileri ancak uğraşarak elde edebilirsiniz ve öğrenme biçiminden kaynaklı olarak da yaşam boyu asla unutmazsınız.

kısacası gorki'nin bitirdiği üniversitelerin hemen hepsinden herkes yararlanır ama buna karşın hiç kimse mezun olamaz. çünkü onlar yaşam boyu süren okullardır, kimseyi mezun etmezler, diploma falan da vermezler. dinamik ve akan bir hâldeki yaşamın bilgisidir onlar. her birimiz de varoluşumuzu aslında onlara borçlu oluruz.

"valiz içinde yaşamak" ne demek ve nasıl olur?

bu konular üzerinde bu kadar derin düşünmemi, gorki'nin kitabıyla eş zamanlı okuduğum bir başka kitap sağladı: sevgili arkadaşım şehbal şenyurt arınlı'nın yazdığı "valiz içinde yaşamak / bir münzevinin güncesinden bir mültecinin güncesine" adlı anı / anlatı kitabı.

sevgili arkadaşım beş yıl önce, çok sevdiği ülkesini, evini, yaşamını terk ederek yurt dışına çıkmak, almanya'da yaşamak zorunda kaldı. her zaman olduğu gibi orada da üretmeye ve birileri için bir şeyler yapmaya devam ediyor. bu arada yazıyor, yazdıklarını da yayınlıyor. söz ettiğim kitabında da, daha önce yayınlanan ve macar yazar terezia mora ile yaptıkları yazışmalardan doğan ve alman pen'i tarafından iki dilli olarak basılan "zwei autorinnen im transit / ein dialog" kitabında yazdıklarına devam ediyor. bu kitap da yine iki dilli olarak ve yine alman pen'i tarafından basıldı.

sevgili şehbal de tıpkı gorki gibi "valiz içinde yaşamak"ta kendi üniversitelerinden söz ediyor, almanya'daki macerasını bir bölümünü otobiyografik bir roman gibi bizlere anlatıyor. anlatırken de bir çok şey öğretiyor.

aslında gorki'nin ya da gerçek adıyla aleksey maksimoviç peşkov'un "benim üniversitelerim"e başka açılardan da benziyor sevgili şehbal'in bu kitapta anlattığı yaşamı.

bir ütopyayı değil, yer yüzünde başka örnekleri de olan, yani mümkün olan bir gerçekliği inşa etmeye çalışırken, değişmez öğreticilerden "devlet"in yarattığı bir "durum" sonucu, kendi ortam ve çevresinden uzaklara doğru bir yolculuğa çıkmak zorunda kalan sevgili şehbal, öğrendiklerinin ve yaşadıklarını bir tür günlük biçiminde, içinde ve dışında olan biteni, ve bu sırada üretilen pek çok

hayat bilgisini bizlere sunuyor, paylaşıyor. metnin içinde söz ettiği konular çok önemli, yer yer öznelliklerini de katarak ama çoğunlukla bir maruziyeti hâlini okuyana somut olarak gösterecek şekilde sırayla anlatıyor. küçük ya da büyük yaşadıkları ve karşılaştıklarından kendi öğrendiklerini bize aktarıyor ve öğrenmemizi sağlamanın ötesinde bir tür kılavuz da oluyor:

"antre küçük, kare. bütün kapılar buraya açılıyor. dairenin giriş kapısı -sağdan sola- banyo, tuvalet, mutfak, yatak odası, salon, çalışma odası. tekrar giriş kapısı.

kokuyor.

ıssızlık kokuyor.

ekşi ekşi.

burası sürgün yazarlar için yaratılmış geçici, kutsanası bir sığınak.

burada yaşanmış tutunma çabaları kokuyor; kan ter içinden, ter içinde yeniden doğma çabaları kokuyor. sığınma hâlleri kokuyor.

ekşi. kekremsi. yüzümüzü kuruladığınız havlu günlerce güneş görmeyen yerde kalır da küfle karışık kir, ter kokar hani. işte öyle." (s:27)

onun bu güncesindeki yer alan bilgiler dediğim gibi çok önemli. ancak başa geldiğinde fark edilecek, algılanacak, öğrenilecek, kavranılacak durumlar. hiç kimse geride sevdiklerini bırakıp bu tür zorunlu yolculuklara çıkmamalı. ama ne yazık ki küreselleşmiş dünyada kurulan yeni dünya düzeni bir çok insanı buna maruz kılıyor. herbirimiz bir gün böyle bir zorunlulukla karşılaşma potansiyeline sahibiz. onun için bu tür paylaşımlar herkes için çok daha önemli. anlatılanları okuyarak ve hissederek düşünmekle, birden bire maruz kalmak arasındaki farklar büyük ve daha acıtıcı.

"uzun uzun bir kez daha anlatıyorsun camın nasıl kırıldığını; onu, zorlu bir konudaki yazma sürecinde yoğunlaşmasını bozarak rahatsız etmek istemediğin.

...

seni boğan notlardaki 'şiddet kullandığın' imâsı. hele hele 'yalan söyleyebilmiş olabileceğin' imâsı. şiddet ve sen! yalan, kaytarma ve sen! bütün ömrün boyunca mücadele ettiğin bir hâli, bir cam kapıda yaşamış olabileceğine dair oluşturduğun kuşku! yok olmak istiyorsun! yok olmak!" (s:65-76)

bu tür durumlarda insanlar yaşamda kalmaya uğraşırken, yaşayabilmek için yeni bir şeyler öğrenirken, birden yok olmayı düşünmek, yok edilmekten kurtulmaya çalışırken bunu sana, kendi içinde yaşartan birileriyle birlikte varolmak zorunda kalmak... sonrasında ortaya çıkan kaçıp gitme hattâ kaybolma, yok olma arzusu..

işte bunlar hayat okulunda karşılaşacak olayların belki de en önemsizlerinden, ama yaşarken en çok acıtanlarından birisi. elbette, illâ onun yaşadığı gibi gerçekleşmesi gerekmez. ama bunun da yaşanabileceğini öğrenmek akılda tutmak her zaman gereklidir. bir anda öyle bir ışık oluşturur ve bu ışık çok işinize yarar. olduğun yere değil, dünyaya bağlı kalma isteğinin her zaman bir ışığa, bir desteğe, bir rehber ihtiyacı vardır. o rehber, o kılavuz ise bu küçük dünyanın içinde herhangi bir yerindedir. insan herkesten bir şeyler öğrenir. insan insanın kurdu ama aynı zamanda da öğretmenidir. kitaplar ise hayatın insana kendi okulunda öğretmesinden önceki fırsatlar ve imkânları sunar... hem de her zaman... bir şekilde öğreniliyor işte... sevgili şehbal aracılık ediyor ve hayat sürüyor...

öyle ya da böyle...

"burada kapılar ahşap. evin hiçbir lüksü yok, her şey ihtiyaç kadar, huzurlu. büyük savaşlar görmüş, büyük acılar görmüş, kendini tekrar yoktan var etmiş; bu acıları düşmanına benzemek yerine evrensel değerlere dönüştürmüş bir ülkenin bir kurumunun kucaklayıcı huzuru. hayattan yana; hayata, çeşitliliğe soluk veren; aykırılığı dinleyen, anlamaya çalışan... varsa kendisine bir faydası, aykırılığa hak veren; yoksa görmezden gelen. tamam! şiddetle, vahşetle, yalanla, talanla yok etmeye çalışmıyorsa..." (s:71)

anlaşıyor sanırım neleri öğrenmemiz gerektiği... maruz kalınan hâllerin karşılıklarının neler olduğu... o hâllere maruz kalmakla, birilerini o hâllere maruz bırakmak arasındaki farkların büyüklüğü... yaptıklarımızın, yapmadıklarımızın, yaşamların, konumların, durumların arasındaki farklar, farklılıklar!

dilsizlik, sessizlik ve anlatma çabası

yarısı almanca olan 233 sayfalık kitapta başka dersler de var: meselâ yeni bir dilin nasıl öğrenileceği, hem de hangi saikle, hangi amaçla öğrenmek, hem de iyi öğrenmek isteneceği...

ya da birbirlerinin dillerini bilmeyen iki insanın sessizce ve tek söz etmeden sadece benzer şeyleri hissedecek şekilde ve salt sessizlikle birbirlerine bakarak, belki de sadece gülümseyerek, nasıl iletişim kurabileceği...

tanımadığın birinden bir hediye almanın yarattığı duyguların kaç çeşit olabileceği, bunun insan yaşamındaki karşılığının aslında ne kadar büyük olabileceği belki de...

küçük bir çocukla anlaştığın zaman çocuğun senin dilinde konuştuğunu sanmasının yarattığı heyecan ve şevkin insanı yaşama nasıl bağlayacağı... meselâ...

ve tabii ki tüm bunların aslında bir "valizin içinde yaşarken" gerçekleşebileceği...

okurken. o sıkışmışlık hâli kitabın bütününde sizi yaprakları arasına sokarak hissettiriyor. farklarından birisi de bu aslında... hissetmek yani...

onun hayat okulunda öğrendiklerine bakarak ve en azından benzer başka yolculuklara çıkanların yaşama iki sıfır yenik başlamayacağını garanti olabileceğini görüyorsunuz kitabı okurken... hem de bir anda.

benim, bizim, hepimizin yaşadığımız hayatın okullarında öğrendiklerimizi birleştirebilsek, sevgili şehbal'in yaptıklarını yapabilesek ve onları çoğaltıp yayabilesek keşke... bunun mümkün olmadığını söylemeyin, biliyorum. ama bir yerden başlanabileceğini de...

önemli olan sanırım içini açma cesaretine kavuşabilmek. hem de en zor zamamlarda... tıpkı şimdi olduğu gibi... üstelik kendiniz için değil, başkalarının sizden daha iyi ve bilerek başlaması için. bu çok daha önemli...

sevgili şehbal'in kitabında dikkât çektiği noktalar, duygularını da içten ve açık biçimde ifade etmesi, insanın hâllerini irdeleyip tartışması ve yer yer de özeleştirilerini dile getirmesi, ama bunları yaparken hep bir ötekilik / farklılık hâliyle bunları kaleme almış olması da çok değerli ve işlevsel. dediğim gibi bu bir dizi olmalı belki de... sevgili şehbal de devamını yazmalı. benzer konumda olan herkes de yazmalı ve paylaşmalı...

böylelikle tam da böyle bir yerden hayata yeni bir pencere açılması bana iyi geldi. sanırım yazacak ve okuyacak olan herkese çok hoş ve iyi gelecektir.

avrupa ve dünya ölçeğinde hâlâ korumaya çalıştığımız kimi değerlerin yeniden sorgulanması

açısından bir başlangış ve örnek oluşturabilecek bu yapıta internet üzerinden ulaşmak ve edinmenin de mümkün olması çok güzel.

eğer alır ve okursanız bir kılavuza sahip olduğunuzu unutmayın...

tabii paylaşmayı da her anlamda...

künye:

valiz içinde yaşamak; anı/anlatı;

şehbal şenyurt arınlı; almancaya çevirenler: sabine adatepe, mehmet hulki demirel, monika demirel

achendorf verlag, pen-deuch, 978-3-402-24737-2; 2022.01-hamburg-almanya;

mustafa sütünlaş

03.10.2022/